

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Doroty Czermińskiej pt. „Problematyka prawna i kryminalistyczna zdarzeń lotniczych”

Zgodnie z uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego z dnia 18.10.2023r., powierzono mi funkcję recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Doroty Czermińskiej (pismo z dnia 8.11.2023r.). Podstawowym zadaniem recenzenta było określenie, czy przedstawiona w przewodzie praca pt. „Problematyka prawna i kryminalistyczna zdarzeń lotniczych” spełnia wymagania ustawowe dla prac doktorskich.

I Recenzowana rozprawa poświęcona jest bardzo aktualnej, ciekawej i bardzo trudnej problematyce zdarzeń lotniczych. Nie trzeba obecnie nikogo przekonywać, iż problematyka ta jest jak najbardziej aktualna i ważna. Niestety fachowych publikacji na ten temat nie ma wiele i jakby nie poświęca się tej problematyce zbyt wiele uwagi w doktrynie a także w orzecznictwie. Zdarzenia lotnicze, przez co rozumiemy katastrofy samolotów, wypadki, incydenty, na szczęście, nie zdarzają się zbyt często. Generalnie transport lotniczy zaliczany jest do najbezpieczniejszych środków transportu. Jeżeli jednak coś już się zdarzy, to liczba ofiar jest niestety bardzo duża. Zagadnienia prawne związane ze zdarzeniami lotniczymi są bardzo skomplikowane, duża ilość, niekiedy sprzecznych ze sobą, aktów prawnych, nie jest łatwa do dokładnego opracowania. Jeżeli popatrzymy na problem od strony kryminalistycznej, to poszczególne czynności są

niezwykle trudne i mozolne. Już tylko oględziny miejsca zdarzenia, katastrofy lotniczej należą do niezwykle trudnych czynności. Rozległy teren o zróżnicowanej konfiguracji, ogromna ilość śladów wymaga bardzo dużej dokładności, sprzętu i długiego czasu prowadzenia czynności. Dodatkowo wchodzi jeszcze w grę emocje, gdyż co chwilę znajdujemy ludzkie szczątki. Recenzent w swojej wieloletniej praktyce kilkakrotnie uczestniczył w takich czynnościach i dokładnie wie, jak trudna to jest praca. Potem prowadzenie danej sprawy, współpraca z innymi jednostkami, przesłuchania dziesiątków czy nawet setek świadków, współpraca z dużą grupą biegłych. Przedstawienie tych wszystkich kwestii w jednym opracowaniu jest również bardzo trudne. Sytuacja ostatnich lat wymusiła jakby większe zainteresowanie tymi kwestiami. **Problem jest obecnie ważny i aktualny, iż przedstawienie monograficzne jest jak najbardziej wskazane, szczególnie w ujęciu zarówno historycznym jak i współczesnym oraz porównawczym.**

Za bardzo ambitny cel swojej pracy, Autorka stawia kompleksowe przedstawienie problematyki zdarzeń lotniczych. **Z dużym zadowoleniem oraz z satysfakcją stwierdzam, iż ów ogólny cel został osiągnięty.**

Dobrze się więc stało, iż Autorka recenzowanego opracowania, podjęła się bardzo trudnego zadania, naukowego opracowania zagadnień prawnych i kryminalistycznych wskazanych w tytule pracy problemów. Dobór tematu jest jak najbardziej właściwy i niezwykle ważny dla współczesnego prawa karnego, procesu karnego, kryminologii i kryminalistyki. Z tych też powodów **wyrażam uznanie Autorce za trud opracowania takiego dzieła a Promotorowi za trud prowadzenia tak interesującej pracy.** W takim ujęciu w polskiej literaturze prawniczej i kryminalistycznej, te kwestie nie były tak kompleksowo poruszane.

Praca ma **charakter interdyscyplinarny**, przeplatają się w niej harmonijnie wątki z zakresu prawa lotniczego, prawa karnego materialnego i procesu karnego, kryminologii i oczywiście kryminalistyki. **Autorka bardzo dobrze czuje się w poruszanej problematyce i z prawdziwym zapałem ją przedstawia.** Praca, co do swojej istoty posiada charakter rozważań dogmatyczno prawnych a także ukazuje bardzo ciekawe, prowadzone przez Autorkę badania empiryczne.

Z wielkim zainteresowaniem przestudiowałem rozprawę mgr Doroty Czerwińskiej i z satysfakcją stwierdzam, że jest ona świadectwem dojrzałości naukowej Kandydatki, potwierdzeniem dobrego kunsztu warsztatowego, erudycji a przy tym stanowi samodzielne rozwiązanie atrakcyjnego teoretycznie i ważnego zagadnienia naukowego. **Jako recenzent oceniam rozprawę wysoko i rekomenduję do przyjęcia w toczącym się przewodzie doktorskim. Rzadko się zdarza, by praca doktorska była tak dokładna, ujmująca problematykę tak szeroko i tak dobrze udokumentowana.**

II. Rozprawa jest bardzo obszerna (łącznie 642 strony), składa się z wprowadzenia, jedenastu rozdziałów merytorycznych, obszernej bibliografii, wykazu aktów prawnych oraz załączników. Robi wrażenie perfekcyjne i sumienne wręcz udokumentowanie prowadzonych badań.

Wprowadzenie jest bardzo lakoniczne zawiera jedynie zasygnalizowany cel pracy, stawiane hipotezy i omówienie zastosowanych metod badawczych. W tym miejscu, zdaniem recenzenta, powinny znajdować się zagadnienia wstępne, zawierające właśnie wprowadzenie, cel i zakres pracy oraz omówienie zastosowanych metod. Wspomniane wyżej kwestie Autorka omawia szczegółowo dopiero w Rozdziale VI - Metodologia badań własnych. Takie ujęcie niestety nie jest jasne i przejrzyste. Oczywiście są różne „modele” pisania prac doktorskich i recenzent preferuje inny niż zastosowała Autorka. Praca byłaby bardziej jasna, gdyby treść Rozdziału VI znalazła się w zagadnieniach wstępnych na początku pracy, za wprowadzeniem. W przedstawionym układzie o celu i zakresie pracy dowiadujemy się dopiero na str. 195! Nie mam uwag co do przedstawienia tej problematyki, rozważania są wnikliwe i dokładne, ale uważam, iż powinna znajdować się one na początku pracy. Wtedy od razu wiemy co i jak badano, jakie były cele i stawiane hipotezy. Kolejna kwestia to tytuł Rozdziału VI – Metodologia badań „własnych”. Takie zapisy dość często występują w pracach promocyjnych, gdyż kandydaci uważają, iż badaniami własnymi są tylko badania empiryczne. A studiowanie aktów prawnych, ogromnej literatury – to też są badania własne! Nikt tego za Autorkę nie robił, przynajmniej w tej kwestii nic nie jest recenzentowi wiadomo! Ponadto w Rozdziale VI jest tylko pkt 1. Zgodnie z zasadami jeżeli wyróżniamy pkt 1, to powinien być pkt. 2. W innym wypadku wyróżnienie takie nie ma sensu. Są to drobne uwagi, nie rzutujące na jakość całej pracy. Jeżeli jednak Autorka zdecyduje się pracę wydać, a naprawdę warto, to proszę rozważyć przeniesienie tej części na początek książki. Kolejna uwaga

konstrukcyjna – praca nie ma wniosków! Wnioski częściowe znajdują się na zakończenie Rozdziałów VII i IX, ale wnioski te nie dotyczą całej pracy! Autorka w Rozdziale I przedstawia podstawowe pojęcia dotyczące zdarzeń lotniczych. Aparat pojęciowy w tym zakresie jest bardzo ważny, gdyż nomenklatura taka, nie jest prawnikom ani kryminalistkom znana. Nie posługują się nią na co dzień. Wyjaśniając jakby wcześniej te pojęcia, później w treści pracy można się do nich odwoływać. Wszystko staje się jasne i precyzyjnie przedstawione. W Rozdziale II, Autorka przedstawia ewolucję prawa lotniczego od jego powstania po współczesność i płynnie przechodzi do prawnych uregulowań dotyczących zdarzeń lotniczych – Rozdział III. Wszystkie poruszane kwestie są przedstawiane jasno i metodycznie. Rozdział IV zawiera bardzo ciekawą analizę badań statystyczno – kryminologicznych wypadków lotniczych. Przedstawienie tych treści znacznie wzbogaca pracę. Autorka postawiła sobie szczytny cel, by praca była pełna, kompletna. Takie prace czyta się z wielką przyjemnością i satysfakcją. Bardzo ciekawy jest Rozdział V – przedstawiający czynniki przyczynowe wypadków lotniczych. Słusznie Autorka szczególną uwagę zwraca na czynnik ludzki. Kwestie te przedstawione są bardzo dokładnie i wielopłaszczyznowo. Dobrze, iż rozważania nie ograniczają się tylko do pilotów a obejmują również dowodzenie i zarządzanie. Niekiedy ciąg nieszczęśliwych okoliczności rozpoczyna się od niefrasobliwej decyzji politycznej. Autorka ma rację twierdząc, iż najczęściej do wypadków lotniczych dochodzi w wyniku całego splotu przyczyn. Bardzo ciekawym i wartościowym naukowo jest Rozdział VII – przedstawiający wyniki badań ankietowych. Autorka przebadła łącznie 1651 akt i dokumentów różnych zdarzeń lotniczych. **Jest to materiał naprawdę imponujący!** Wyniki tych badań zostały przedstawione w części 2 Rozdziału VII. Recenzent ma w tym miejscu jednak pewną uwagę. Uważam, iż nie powinno się podawać imion i nazwisk! Wystarczy, iż podamy inicjały np. mjr. T.P., mjr. M. O. Nawet jeżeli sprawy zostały zakończone, wydano prawomocne wyroki, to żyją osoby, które tych ludzi znały, żyją rodziny (proszę o tym pamiętać przy wydawaniu pracy w formie książkowej). Tak się składa, iż obydwu majorów T.P. i M.O. znałem osobiście! Wypadek dotyczył katastrofy z dnia 11 listopada 1998r. W czasie uroczystej defilady w Warszawie przewidywano przelot myśliwców Mig 29 z Mińska Mazowieckiego i samolotów szturmowych Su 22 z Mirosławca. Warunki pogodowe nad Warszawą były fatalne. Niski pułap chmur, mgła i zerowa widoczność na pułapie 100m. Jeden z decydentów politycznych „niezobowiązująco” wyraził życzenie, iż „dobrze by było, by coś poleciało”. Dowódcy wojskowi potraktowali jednak taką wypowiedź jako rozkaz! Jest rzeczą oczywistą, iż

podczas działań bojowych, żołnierze ryzykują swoim zdrowiem i życiem. Jednak parada wojskowa nie jest taką sytuacją! Dowodzący akcją z Bazy w Mińsku Mazowieckim wstrzymał start samolotów MiG 29 i wysłał na rekonesans meteorologiczny dwa samoloty Iskra. Właśnie jeden z tych samolotów rozbił się w wyniku fatalnych warunków atmosferycznych. Dowodzący akcją z Mińska Mazowieckiego został skazany! Wstrzymał on jednak wylot myśliwców. Samoloty z Mirosławca przeleciały nad Warszawą. Słychać było silniki ale samoloty były prawie niewidoczne. Drugi samolot Iskra przeleciał pomiędzy budynkiem hotelu Mariot i Pałacem Kultury na wysokości połowy tych budynków. Już tylko ten tragiczny przypadek ilustruje wagę problemów poruszanych przez Autorkę. Rozdziały VIII, IX i X przedstawiają kryminalistyczną problematykę badań miejsca katastrofy lotniczej, zbierania i badań materiału dowodowego, korzystania z biegłych i badań osobowego materiału dowodowego. Dobrze, iż Autorka opisuje nowe technologie stosowane podczas oględzin – dokumentowanie 3 D. W pełni zgadzam się ze zdaniem Autorki, iż oględziny, czy raczej badanie miejsca wypadku lotniczego – katastrofy są bardzo trudną i pracochłonną czynnością. Ostatnim rozdziałem jest rozdział profilaktyczny – zapobieganie wypadkom lotniczym. Dobrze, iż Autorka to dostrzega i opisuje.

Taki układ pracy jest modelowy, może za wyjątkiem zagadnień metodologicznych. Można jedynie sugerować, iż w przypadku, gdy Autorka zdecyduje się na wydanie pracy w formie książkowej (a faktycznie warto!), uwzględniła powyższe uwagi.

Przedstawiona bibliografia zawiera 154 pozycje, Autorka odwołuje się do 150 stron internetowych, 47 aktów prawnych. Praca jest bardzo dobrze udokumentowana i zawiera wszechstronny wykaz załączników.

Cała praca napisana jest poprawnym językiem. Błędy literowe, ortograficzne (s. 190!) i stylistyczne występują dość rzadko, a drobne, dyskusyjne nieścisłości, występują sporadycznie.

Niewdzięcznym zadaniem recenzenta jest wskazanie uchybień i błędów pracy. W tym przypadku takowe, zdaniem recenzenta, występują. Niektóre kwestie, oczywiście można było przedstawić trochę inaczej. Autorka jednak miała swoją koncepcję i konsekwentnie ją realizowała, co w całości pracy można uznać za poprawne. Najbardziej dyskusyjne są omawiane już kwestie Rozdziału VI.

Wskazane wybiórczo uchybienia, nie mają charakteru obniżającego wartość pracy! Recenzent wskazał na te kwestie dlatego, iż Autorka przygotowując pracę do

ewentualnego wydania, powinna na to zwrócić uwagę. **W całości recenzowaną pracę należy ocenić wysoko.**

III. Na podstawie przedstawionych wyżej ocen stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr. Doroty Czermińskiej - "Problematyka prawna i kryminalistyczna zdarzeń lotniczych" - odpowiada warunkom stawianym pracom doktorskim, określonym w art. 187 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r., poz. 574 ze zm.). W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie mgr. Doroty Czermińskiej do dalszej części przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Jerzy Kasprzak

Prof. dr hab. Jerzy Kasprzak
Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

Olsztyn 27.11.2023r.

Szanowna Pani
Dziekan Wydziału Prawa i Administracji
Uczelni Łazarskiego
Dr hab. Anna Konert, prof. U.Ła

W odpowiedzi na pismo z dnia 08.11.2023r. w załączeniu przesyłam recenzję pracy doktorskiej mgr Doroty Czerwińskiej pt. „Problematyka prawna i kryminalistyczna zdarzeń lotniczych”.

Prof. dr hab. Jerzy Kasprzak